

DÓCZI LAJOS DRÁMÁI.

(Második közlemény.)

A *Csók* után tizenkét esztendőre elhallgat Dóczi lantja, s épen a *Csók* előadásának tizedik évfordulóján lép megint a közönség elé a drámairó. Méltó megünneplése volna ez a jubileumnak, ha a megrendezésben nem vettek volna részt azok a zavaró mozzanatok, melyek őt fátumszerűen üldözik. Az új darab *Az utolsó szerelem*. Gróf Andrássy-Kendeffy Katalinhoz irt ajánlásában mentegetőzik, hogy szeretett volna jobbat, szebbet nyújtani. De a múzsa is csak asszony. Hogy várhatta volna, hogy durcás ne legyen olyan imádó iránt, aki első csókját tizenkét éves közönnyel viszonozta.¹ E hosszú hallgatás mintegy romantikussá tenné az első szerelméhez visszatérő tisztviselőt. De nála csak a magyar múzsa hallgatott. Egyik leveléből világosan kitűnik ez: Jaunerrel szerződést köt, hogy a *Csókot* operaszöveggé dolgozza át és lefordítja Daudet *Fromont*-ját; ir egy sereg chansont neki és egy kis operát. «... Ich fand — írja neki 1876-ban — dass ich noch Geist habe und dass sich bei aller meiner Untätigkeit mein Geschmack veredelt hat.»²

Az Akadémia 1882. évi Teleki-jutalmát tragédiára hirdette. A Pulszky Ferenc, Heinrich Gusztáv, Csiky Gergely akademikusokból és Egressy Ákos, Gyenes László színművészekből alakult bizottsághoz benyújtott huszonhárom pályamű között versenyzett az *Utolsó szerelem* is. Csiky Gergely csipős gúnnyal vetette vissza a tragédiák közül a vígjátékot s még meg is leckéztette Dóczyt, hogy talán maga sem tudta, mit ír?³ Finomabb stílusban, de nem kevesebb gúnnyal, adta válaszában Dóczy eljárásának magyarázatát, tévedését másolója feledékenységgel és saját tájékozatlanságával mentve. Amaz egyszerűen elfeledte megjelölni a műfajt, ő pedig úgy emlékezett, hogy középfajú drámák is pályázhatnak.⁴ Már ez az összezapás felkeltette az érdeklődést. A Budapesti Hírlap

¹ Előszó. 1883 júniusában. Bécs.

² V. ö. Pester Lloyd 1928. 292. sz.

³ V. ö.: Budapesti Hírlap 1883. 79. sz.

⁴ Budapesti Hírlap 1883. 83. sz.

bemutatott egy részt a darabból,¹ sikerrel, mert egy fővárosi kiadó fényes ajánlatot tett a kiadási jogért, Paulay Ede pedig levélben kereste meg Dóczyt az új darab színrevitele érdekében.²

A dráma előbb könyvalakban jelent meg. Emlékezve a Csiky—Dóczy polemiára, sietve bírálta meg a sajtó a nagy pereskedés tárgyát. A Fővárosi Lapok³ kiemelve költői szépségeit, a *Csók* méltó párját üdvözli benne, de elemezve szerkezeti botlásait, a cselekvény és jellemzés hibáit, megjósolja, hogy a színpad még jobban kitarja majd gyengeségeit. Az Egyetértés⁴ épolyan romantikus csillogást lát benne, mint a *Csókban* — de mást semmit. Legmélyebben Szántó Kálmán néz a drámába.⁵ Dicséri költői báját, a szellemes párbeszédet, de a pszichikai indokolást gyengének itéli.

Ily előzmények után a legnagyobb érdeklődés és várakozás közben mutatta be az *Utolsó szerelem* sokat vitatott erényeit és hibáit 1884. január 11-én a Nemzeti Színházban. A közönség a megelőző sok kritika hatására mint bíráló nézte végig a darabot és nem tudta azt önmagáért élvezni, jegyzi meg Keszler József.⁶ Mégis megnyerte a nézők tetszését. Lekötötte a figyelmet a «zengzetes, igazán bájos nyelv»⁷ és a lelkes közönség elejétől végig zajos tapsokban és kihívásokban adott kifejezést tetszésének.⁸ 1916-ig harminckétszer játszották a Nemzeti Színházban s még akkor is sikert aratott. «Meleg, tartós, jelentős sikere volt az *Utolsó szerelem* felújításának. A színház legutolsó zugáig elterjedt az a finom, pikáns hangulat, amelyet Dóczy lop be a lelkekbe...»⁹ — írja a Pesti Napló kritikusa.

Az *Utolsó szerelem* anyagát a történelem szolgáltatta a költőnek, de az ihletet hozzá egyrészt életének egy nagy fordulata, másrészt egy nagy magyar irodalmi esemény adta. Dóczy megházasodott és ifjú nejét nászútra Olaszországba vitte, s az olasz vidékek szépsége és fenséges bája rabul ejtette a költőt — ebből a hangulatból kelt életre a dráma miliője. Másfelől meg ugyanekkor (1879) jelent meg a *Toldi szerelme*. Arany János regényes eposza, amelynek cselekvénye a sorsfordulattól kezdve ugyancsak olasz földön játszik, szolgált ösztönzésül, de egyszersmind mintául is az *Utolsó szerelem* cselekvényéhez.

¹ 1884. 84. sz.

² U. o. 86. sz.

³ 1883. 215. sz.

⁴ 1883. 254. sz.

⁵ Pesti Hirlap 1883. 257. sz.

⁶ Nemzet 1884. 13. sz.

⁷ V. ö. Pesti Hirlap 1884. 12. sz.

⁸ Budapesti Hirlap 1884. 12. és 14. sz.

⁹ 1915. 80. sz.

A mese Nagy Lajos korában játszik, mint az eposz — a király harmadik velencei háborúskodását használja keretül — főhősnek a *Toldi szerelmében* hősködő Laczfi vajdának István fiát teszi meg, ki hasonlóképen erdélyi vajda volt. Maga a történeti keret a következő:

Padova ura, Carrara Ferenc a Dalmátország birtokáért viselt háborúban Lajos hive volt. Ezért esküdött ellene Velence. Különféle határvillongások után háborúba zökkenet az ellenségeskedés. Lajos Laczfi Istvánt kétezer lovassal Felső-Olaszországba küldötte. Az első, trevisói támadás sikeres volt, a hős ifjú Carrara még vitézkötést is kapott a vajdától. De a második összecsapás balul ütött ki, még Laczfi is fogságba esett. Az 1373. szeptember 21-én kötött béke a padovaiak károsodásával járt s még Carrara megaláztatását is jelentette: Velencébe kellett küldenie egyetlen fiát, hogy ott, a tanács termében térden kérjen bocsánatot a signoriától. A beszéd végeztével, melyet Petrarca készített: «kelj fel — válaszolá neki a doge, — ezentúl ne vétkezzél se te, sem atyád.¹» Ez az *Utolsó szerelem* történelmi magja. Ezt a történelmi mozzanatot ragadja meg Dóczi, talán azért is, mert önmagában kerek, kevésbé bonyolult epizód. Főképpen pedig azért, mert így lélektanilag motiválhatja az események átköltöztetését a magyar környezetbe.

Az Anjouk idején nagy szerepet játszó Drugethek ivadékat, Máriát állítja az író Laczfi mellé, s kettőjük, már-már tragikus házassága helyén három boldog pár dícséri Nagy Lajos bölcsességét. A történeti háttér és a történelmi hősök valódiságát Dóczi annyira körülfonja romantikus epizódokkal, hogy e darabját a történeti vígjáték műfajából kivéve szívesebben dramatizált romantikus-mondának vagy regényes színműnek nevezném. Ez indíthatta az író is arra, hogy középfajú drámának ítélje darabját.

Ami pedig az eredetiséget illeti, Szántó és Beöthy véleményén haladva úgy látjuk, hogy Dóczi szorosabban hozzáfűzte drámája meséjét mintájához, Arany eposzához, mintsem művét minden ízében eredeti alkotásnak nevezhetnők. Ezt igazolja a dráma egészében és epizódjaiban. A történet keretébe szőtt szerelmi cselekvény már másolatnak tűnik fel. Laczfi—Mária expozícióbeli jelenete élénken emlékeztet a *Toldi szerelmének* második énekére. Amott Laczfi nyegle magabizakodással védekezik a házasodás ellen s a büszke Drugeth Máriáról is hetykén nyilatkozik. Arany nál Miklós hasonlóan idegenkedik a nőszüléstől, hiába beszélne rá a király és édesanyja. Mária titkon szereti Laczfit, elárulják haragos szavai. Rozgonyi Piroska is Toldiról ábrándozik. S a megalázott büszkeség vág vissza mindkettőjüknel a meggondolatlan ifjakra. Csakhogy

¹ V. ö.: Szilágyi: *Magyar nemzet tört.* III. k. 309—315. l.

Aranynál ezzel már el is dől a hősök sorsa, a tragikum borulata mind nagyobb és nagyobb erővel nehezedik a lelkekre s megmásíthatatlanul hömpölyög a katasztrófa felé. Dóczinál azonban csak fogássá válik e mozzanat beiktatása. Hiszen Mária a rangban és hírben hozzáillő, s előtte nem ellenszenves vajdának adja kezét — nem Tar Lőrinc hasonmásának. Mintegy bosszúból is elfogadja a kérő vajdát. Alapja lehetne a bosszú sugallta elhamarkodás a további tragikus lelki küzdelmeknek. De hát ebben az esetben meg ott hibázik az író, hogy a királynéval meggyőzeti a nézőt arról, hogy Mária szereti Laczfit. Sőt hálót vet a meggondolatlanul beszélő vajdának és a királyt is ráveszi, hogy segítse a házassági politikájában.

Így az értékes lelki indítékok elmosódnak egy kómiкус fejleményeket ígérő házassági vígjáték expozíciójában. A néző és olvasó az udvarral együtt izgatottan várja a fejlődést. Hiába. A kézfogó után Laczfi elmegy Olaszországba s két felvonáson át harcol, vitézkedik, mígnem halálosan beleszeret Carrara leányába, Catherinába. Catherina férfi-fegyverzetben érkezik csatlósával a táborba és sokáig megtéveszti a vajdát. Laczfi végül is fogságba kerül, majd kiszabadulva, új szerelmétől összetörött szívvel hazaindul, hogy adott szavát beváltsa. Carrara is megtört, egyetlen fia elbujdosott, mert nem akart megalázkodni Velence tanácsházában. Kisegíti azonban a jóságos Catherina, hiszen Laczfi is férfinak nézte, miért ne vezetné félre a velenceieket. A sikerült csel után csatlósával ő is hazánkba jő szerelme, Laczfi után.

Ezzel visszatér a cselekvény is Lajos udvarába. Nagy vitézi tornán szórakozik az udvar, s a kiváló bajnokokat sorra legyőzi egy idegen. Számúzik azonban, mert Carrara fiának vallja magát. Hogy lehetne az, hiszen az ifjú Carrara csak az imént alázkodott meg Velence előtt — véli Lajos király. A férfi-jelmezben járó-kelő Catherina Drugeth Mária apródja lesz s meggyőződik arról, hogy az nem szereti Laczfit, ő is csak az adott szó rabja. Végül őt is leleplezi apródtársa, midőn párviadalban elájulva megszabadítja vértjétől. E cselelések az olaszok ügyességét dicsérik, még inkább megfigyelő készségüket. Hiszen közel huszonöt évvel azelőtt megtette már ezt Toldi Anikó is az ifjú Bencével. Férfiruhában bolyongott Aversánál, míg Szeredai, Toldi társa, le nem leplezte. Ennek megismétlése a mi apród-jelenetünk. Még helyesebben tesszük, ha Dóczy ügyességét dicsérjük, ki határozottabban megfigyelhette a három évvel előtte járó Aranyt, mint szereplői az évszázadokkal előttük élő mintáikat. Mert Dóczy hősei, bizony, nem épen a XIV. század harcos, katonás miliőjéből ugrottak elénk.

A korhíj jelmezekben maga Dóczy érez, szeret, okoskodik. Élénk szelleme finoman csillog, a tipikus Dóczy-filozófia győ-

nyörű zengése elbájol. Bár határozottan a *Csók* fölé emeli közvetlensége és lélekrajzának meg érzélemvilágának helyenkénti valóságossága, de meg nem győzhet, legföljebb egy-egy pillanatra. Így a dráma második felvonásában Dóczi valóban remekel. Szép Laczfi szerelmi vallomása is a harmadik felvonásban, a szenvedélyes tűz lobogásának mása — emlékeztet *Toldi szerelmének* V. énekbeli gyönyörű szilajkodására:

«Jer!» hévvel, erővel zúditja lehelve:
 «Jer velem — elviszlek — paripám nyergelve —
 Oda hol még szellő — nap fénye se leljen —
 Megvédek egy ország — mind a világ ellen!» (105. vk.)

Laczfi: Tied leszek. Éretted meghalok,
 Hogy újra éljek, élni újra kezdjek.
 Voltam Apor, voltam a Mária
 Mátkája, voltam vajda és magyar,
 Kitérlöm multamat, mint rossz írást
 És újat írok fényesebb betűkkel.
 Akarod így? (III. 5.)

A nagy szerelmi lángolások, kínlódoó vergődések után végül Lajos király szabad utat ad a szerelmeseknek. Laczfi Catherinával, Cecco Máriával, a bohózatos, élcélődő csatlós Lófő, Selmával megtalálja a boldogságát. Az expozíció és végső jelenetek mintegy keretbe foglalják a történelmi anyagot és szerelmi cselekvényt. A királyné belátva tettének helytelen-ségét, miután minden jóra fordult, szívből hódol a nagy király előtt és dicsőíti bölcsességét. Akár az író hódolatát is vélhet-nők e darabban, hiszen épen ötszáz évvel azelőtt tért meg őseihez Nagy Lajos (1382).

Tehát az *Utolsó szerelem* a különféle elemek költői vegyü-léke. Vígjátéki az expozíció a megcsalt férjek árulkodásával, Bubek ármánykodásával, a királyné házassági mesterkedésével. De a vidám kezdet átvág más hangba. Az író új szálát kezd bonyo-lítani Olaszföldön. Ez a rész a történelem regényes dramatizálása, a vígjátékra költött hős oly hatalmas szerelmi megrázkódtatásá-
 val, hogy az író a szenvedélyek hullámtorlásában elveszti a fékét. Hőse szabadon esik rabul felcsigázott érzelmeinek — vagy talán kezdődő heve magára az íróra ragadt át s szenvedélyes szerel-mével tűzbe hoz mindenkit és mindeneket. Összetört szívükkel bánkódnak hőseink, de megkönnyörül rajtuk Dóczi. Kölcsönként cselekkel összehozza őket, hogy mégis vígjáték legyen a tragi-kusan bonyolított lelki tusakodásból.

Ez az önkényes alakítgatás és a jellemfestés gyarlósága magyarázza meg azt, hogy Dóczi alakjai az élettelen bábok benyomását keltik. Az író szellemessége, nagy skálán játszó érzélemgazdagsága, romantikus szenzációkeresése ott csillog, szikrázik és bővöl a színpadon, de nem kelti az élő világ színét annak bajaival, bánatával.

Az *Utolsó szerelem* magyar szereplőkkel hasonmása a tündéres *Csóknak*. Épügy mint ez, meghat szebbnél-szebb, lírai melódiáival, színes csillogásával. De nem az igaz élet össze-ütközését figyeljük benne, hanem mindenkor örömmel köszöntjük benne a *Toldi szerelmének* hangulatát, romantikáját utánozgató unokát. Drámának épen nem remek, de ha nem keressünk benne mást, mint a történelemnek jól sikerült regényes dramatizálását, akkor élvezhetjük szépségeit. S valóban tetszik is a dráma, sőt lefordították több nyelvre és külföldön is sok ünnepeletést szerzett írójának.

Az *Utolsó szerelmet* nyomon követi a *Széchy Mária*. Testvére az előbbinek kevesebb költői szépséggel, de elkerülve annak ócsárolt tulajdonságait. Vagy tán épen Dóczi akarta igazolni magát az eddigi vádakkal szemben? Ebben a darabjában épen az egységes cselekvény és a következetesen felépített jellemek dicsérik az író tehetségét. A Teleki-díjat nem nyerte ugyan meg vele (1884), de régi, éleshangú bírálója, Csiky már barátságosabban ütötte el a pályadíjtól. Így hát a Péczely-pályázaton próbált szerencsét.¹ Rákosi Jenő *Endre és Johannájával* versenyzett — sikertelenül.

A Bécsbe szakadt Dóczi még mindig a Rákosinak esküdött hűségben irogatja Shakespeare-től és a német-francia romantikusoktól tanult technikával regényes álmoképeit. Pedig legközelebbi barátai már jóval előbb vagy vele egyidőben épen a gyakorlati élet figuráival neveltetik a közönséget, Berczik, Toldy István, Tóth Kálmán épenséggel a maguk korát kari-kirozzák. Hát Csiky!

Pedig a *Széchy Mária* is épen a romantikus mesevilág születte, csak menten annak vakító, de hazug cafrangjaitól. E mese-szövevénybeli realizáció nem szívéből jó az írónak, előszavában visszashajítja az elhagyott cicomákat. Bánatos borongással emlékezik vissza legszebb emlékeire, a Kávéforrásban elröppent órákra. Azt hinné az ember, hogy a hűz évvel előbb még lángoló lelkű ifjú lovagiasságát szította fel az emlékezés és ez siet a becsületében meghurcolt hősnőnek elégtételt szerezni. Ezt vallja céljának az egész dráma, de maga az író is említést tesz erről, midőn útra bocsátja új művét.

Kisfaludytól Arany Jánosig úgy tüntetik fel Máriát, mint Murány egyedüli urát s meghódolását más-más szemmel nézik. Míg Petőfi a mindent legyőző szerelem megdicsőülését érzi Mária tettében és rajongva mereng Murány lábánál, Tompa megvetve a gyengeségében árulóvá aljasodott nőt — nyugodtan alszik a történelmi romokon. S a nagy közönség a sok epikus feldolgozás ismeretével eltelve, nagyobbára a Tompa-féle könnyen hajló nőt látja Széchy Máriában, ki oly jelentős poli-

¹ V. ö.: György József: *Dóczi Lajos*. 27. l.

tikai előnyöket és a Rákóczy-hűséget dobja el érzelmei kedvéért.

Dóczi az epikus feldolgozásoktól eltérően a lelki átalakulást kutatja, mely okvetlenül indítéka Mária tettének. Acsády kéziratosa nagy művét veszi forrásul¹ és meggyőző motivációval viszi át Máriát Wesselényi pártjára. A vár urának nem őt nevezi, hanem a három testvért: Máriát, Évát, Katát. Éva ura, Illésházy György, és Katáé, a ravasz Lisztiusz báró, a hatalmasok a várban. Ezek állandóan fondorkodnak Mária ellen, áhítoznak birtokrészére; ehhez járul bizonyos bosszúérzet is, melyet Illésházy felkinált, de megvetett szerelméért táplál iránta. Ez már Dóczi leleménye lehet. Így mintegy két ellenség közé állítja hőstét, kinek célszerűbb Wesselényihez hajolni, mint két megbízhatatlan sógora cselétől rettegni. A külső akadályok legyőzéséhez lelki bonyodalmakat is fűz az író. Ezek nélkül száraz epika és politikai cselekedés maradna a darab. Felhasználja ezért a Mária nevén esett foltot, sőt darabja lélektani rúgójává tette. «Egy rendkívüli nő harca meg nem érdemelt rossz híre ellen: ez az, ami iránt a közönséget érdekelni kívántam. A vértezett kebel alatt lássák az üldözött asszony szenvedő szívét.»²

Ezzel tereli el az író a cselekvényt az ismert epikumoktól. Wesselényi csellel él s a női szíven átkarja megszerezni Murányt, de — amint diákja megjósolja — bele is szeret Máriába. Vérgig sérti azonban az asszony büszkeségét, midőn kijelenti, hogy rossz híre miatt nem veheti feleségül. Ez kelti életre a várába zárt, meghurcolt foglyot. Dacos elhatározással küzd, hogy megalázza Wesselényit sértéséért. Innen fonódik össze a birtokért folyó versengés Mária lelki vívódásaival. Illésházy hazaérkezése állandóan veszélyezteti Máriát, kit bosszúja is tettere készítet. Látja, hogy életével játszik, s kirobban a sok szenvedély. A titkon belopódzó Wesselényinek rapszodikus erővel önti ki szenvedésektől megpróbált lelkét, s az érzelmek forró látványa elperzseli a multak gyanúsítását. A megtisztult asszonyi szív elégtételt nyer Wesselényi személyében. Elbuknak a fondorkodó rokonok, s az elpártolásért sem vádolhatja magát Mária, hiszen ez csak felelet Rákóczynak a róla írt megszégyenítő véleményért.

Dóczi jól számított. Midőn 1886. május 16-án bemutatták a Nemzeti Színházban, *Széchy Mária* elégtételt szerzett magának a jelenben is a múltért. Vallomása szépségével magával sodorta a közönséget. Nem is volt ez nehéz, hiszen Jászay Mari élte át a Dóczi fogékony lelkén és mesteri tollán kifinomult lelki viharokat. Tökéletes is lehetett az illúzió, hiszen

¹ Akkor még nem jelent meg, Dóczi kéziratban olvasta.

² *Dóczi Lajos Széchy Máriája*. Pesti Napló 1885. 349. sz.

épen Jászaynak írta e szerepet Dóczy, s az «minden színét, virágát Máriára pazarolta.»¹ A közönségre hatott is ez, de a kritikusok a darab rovására írták. Mária alakja mellett eltörpül a többi szereplő. Minden cselekvés, drámai lüktetés e nagy, asszonyi lélek háborgásában merül ki, s a tragikus hullámok méltatlan vigjátéki figurák vértelen tetlenkedése közepett torlódnak. Széchy Mária környezete csak élettelenül kiábrázolja a hagyományt, de mit sem igyekezik lendíteni a cselekvény kerekén. Az Egyetértés kritikusa félig szánalmas, félig érthetetlen alakot lát Máriában, aki rossz hírneve miatt szakadatlanul sopánkodik, s Wesselényi sem más turbékoló sasnál.² Várad szerint a hősnő valóságos Mária-Magdaléna, Illésházy csak afféle Mikulás, a személyzetet ijesztgetik vele. Lisztiuszban és Évában lát következetesen megrajzolt figurát. Kárhóztatja azonban, hogy e nagy történelmi személyek körül jóformán semmi sem történik.³ Még alaposabban határozza meg a darab hibáját Keszler József: «Egy vádból és egy védelemből áll. A bizonyító eljárás a drámai cselekvés volna; és ez nem létezik.»⁴

A bírálók igen helyesen figyelték meg e darabot. De tagadhatatlan, hogy bírálatukban nem terjeszkedtek ki arra, hogy Dóczy mennyiben oldotta meg kitűzött célját. Inkább azt keresték, felhasználta-e az író a jó dráma receptjének minden összetevőjét. Érthető, hogy sok hiányra bukkantak. De az író célja nem drámailag helyes cselekvény megszerkesztése volt, hanem egy századokkal előbb megtörtént esemény lelki motivációja. Nem tetszése szerint teremtette hőseit, de még ezeknek cselekvésében is korlátozta a történelem. Ez a megkötöttség rányomja bélyegét az egész műre. Bénítóan hatott ez írónk máskor szertelen fantáziájára. Minden készségét arra gyűjtötte össze, hogy új történelmi forrását kiaknázva pszichologiailag indokolja a hősnő tettét. A külső történéseknek így kevés tér jut a darabban. Talán ezért is merülhetett fel az a megállapítása Váradinak, hogy már a tárgyválasztásban szerencsétlenül járt el Dóczy. Szerinte ez a tárgy epikai és «drámailag számbavehető feldolgozása ennek a sujet-nek, épen epikai volta miatt, nincsen és jó nem is lehet.»⁵ Ezt az ítéletet nem tarthatjuk teljesen igazoltnak. Nem sorolhatjuk a tárgyakat merőben epikai és drámai kategóriákba. Várad bizonyítékát ellene is fordíthatjuk. Akik feldolgozták, azok nem drámaírók, hanem lírikusok és epikusok voltak (Gyöngyösi, Petőfi, Tompa, Arany), egy drámaírótól találunk köztük, Kisfaludyt — az meg

¹ V. ö.: Várad Antal, Pesti Napló 1886. 136. sz.

² V. ö.: Egyetértés 1886. 135. sz.

³ Pesti Napló 1886. 136. sz.

⁴ Nemzet 1886. 137. sz.

⁵ Pesti Napló 1886. 136. sz.

drámának is dolgozta fel. Hogy nem sikerrel, azért inkább Kisfaludyt okolhatjuk, nem a választott tárgyat. A *Zrinyiász* epikum, de Jókainál a *Szigetvári vértanúkban* mint dráma is megállja a helyét.

Az igazi hiba már a közönségben is kereshető. Széchy Mária története annyira közismert, hogy igazi érdeklődést drámái formában alig kelthet. A végső kibonyolódás készen áll mindenki tudatában, az epizódok és a bonyolítás kevés újat adhatnak. Elsőrendű célkitűzéssel fogta meg e tárgyat Dóczy, pompásan meg is felelt ennek, csak egyben hibázott: epikailag építi fel a nagy jelenetet. Ez a közönségre kedvezően hat, de szerkezeti botlás is. Ő lélektani drámát akart írni, tehát a külső ráhatások közepett látnunk kellene, mint érlelődik meg a hősnő lelkében az elhatározás. Szerencsésebb volna, ha előbb bennünket győzne meg lelki megpróbáltatásairól, mintegy vele együttérezve örülnénk a meglepő megoldásnak. E helyett egy gyönyörű, balladaszerű vallomással kábítja el Wesselényit és a mi kritikánkat. E serleges jelenet költői szépségével, magasztos érzelmárjával mintegy megváltja a hősnőt és a Sors üldözöttjének elégtételt szerez. Ez színhatásra számító fogás. Jászay Mari sikert aratott vele, de már Kolozsvárott igen mérsékelt sikerrel járt *Széchy Mária* — alakítójának gyarlóbb tehetsége miatt.¹ A színhatás lelkesíti Rákosi Jenőt is, midőn a nemesebb ízlésnek ünnepi darabját, a szellemnek kedves pihenőjét, az írók és művészek ihlettebb részének hűsítő, frissítő italát köszönti a *Széchy Mária*ban.² Sőt a Függetlenség szerint is «nagyobb inyeneknek való, mint aminők közönséges házi koszthoz szokott recensenseink.»³

A dráma azonban kifogott kritikusaín: a közönség megszerette s még 1914-ben is játszották. (Összesen 56-szor.) Talán azért is, mert korának nagy problémáit elevenítette meg századok múltán. S míg Jászay Mari tragikusan oldotta meg feladatát, a darab felújításakor, 1912-ben, P. Márkus Emilia már nem a történeti alakját látta Máriaának, hanem a megkínzott és szenvedő asszonyt érezte meg benne.⁴

ROMHÁNYI GYULA.

¹ V. ö.: Ellenzék 1886. 257 sz.

² Budapesti Hírlap 1886. 136. sz.

³ 1886. 136. sz.

⁴ V. ö.: Magyar Hírlap 1912. 126. sz.